

EXCURSIE VAN DE NEDERLANDSCHE BOSCH-
BOUWVEREENIGING IN HET ZONIËNBOSCH OP
ZATERDAG 13 JUNI

door
P. J. DROST.

Het Zoniënbosch is gelegen in de onmiddellijke nabijheid van de stad Brussel. Door dit boschcomplex loopen tal van goede wegen en autobanen, waardoor een bezoek aan dit bezit in hooge mate vergemakkelijkt wordt.

Bij den aanvang van de excursie werden wij, na een mooie rit door het Bois de la Cambre, dat vroeger ook tot het Zoniënbosch behoorde, doch thans tot park is ingericht, op het afgesproken punt van samenkomst — de Avenue de Lorraine — ontvangen door den Heer D r u m e a u x, Directeur-Generaal van Waters en Bosschen; den heer R o s s e e l s, Directeur van het Staatsboschbeheer; den heer N e l i s, woudmeester en den heer G i l l a r d i n, Houtvester bij het Belgische Boschwezen, terwijl de Heer V a n d e n B r a n d e, Docent aan de Rijkslandbouwhoogeschool, op duidelijke wijze in de Nederlandsche taal, een beschrijving gaf van het bosch en de behandeling daarvan.¹⁾ Door het ruime geleide — ook brigadiers en boschwachters waren aanwezig — had men goede gelegenheid vragen te stellen.

Alvorens een korte beschrijving van de excursie en het Zoniënbosch te geven, mogen enkele gegevens volgen, die ons met andere mededeelingen, welwillend door den heer V a n d e n B r a n d e nog nader werden verstrekt en toegezonden.

Het Zoniënbosch beslaat een oppervlakte van rond 4333 ha. De indeeling van dit complex is als volgt:

Loofhout	3507.59.83 ha
Hakhout	345.09.62 ha
Naaldhout (gedeeltelijk hervormd)	274.57.22 ha
Vijvers	27.65.60 ha
Gronden met andere bestemming (sanatorium, hippodroom) . . .	93.47.43 ha

4333.33.04 ha

De ondergrond bestaat uit tertiaire vormingen en is bedekt met een laag leem met zand gemengd. Deze bovengrond — een echte loofhoutgrond — is van uitstekende kwaliteit en

¹⁾ Door een misverstand in de Juli aflevering van dit tijdschrift is de Heer Van den Brande niet genoemd bij de autoriteiten, die bij de verwelcoming van de deelnemers aanwezig waren.

heeft een dikte van 2 tot 12 meter. Plaatselijk, op hoogten en hellingen, is door erosie zand aan de oppervlakte gekomen. Op deze zanderige terreingedeelten is naaldhout geplant.

Het Zoniënbosch ligt op een hoogvlakte, doorsneden met valleien (duidelijk te zien in het arboretum). De hoogteligging varieert van 70 tot 120 meter.

Het loofhout.

De beuk is de overheerschende houtsoort met wat eik en lariksen in menging. In de jongere opstanden is de verhouding, waarin beide laatstgenoemde houtsoorten voorkomen, hooger.

Tot ongeveer 1886 en voor een gedeelte van het bezit tot 1906, was de exploitatie der beukenopstanden als volgt:

De omloop was 100 jaar. Het bosch werd kaal gekapt en vijf jaren later weer met beukjes beplant op afstanden van 2.50 m bij 1.80 m. Vooropbrengsten werden uit deze jonge beplantingen niet verkregen. Ten einde later ook zwaarder hout te kunnen verkrijgen, werd dan bij elken hak een klein aantal stammen (10 à 30 stuks) per ha gespaard, die dan in den jongen opstand moesten opgroeien, teneinde stamhout van groote afmetingen te verkrijgen. Hoewel sommige dezer gespaarde boomen zich plaatselijk goed herstelden en een nieuwe, zware kroon vormden, werden tal van exemplaren te sterk aan zon en wind blootgesteld. Ook trad na zulk een velling een sterke bodemverwildering op.

Hoe gunstig de groeifactoren voor enkele van deze boomen zijn, bleek wel bij de bezichtiging van een ouden beuk en een ouden eik. Deze beuk (Hêtre Visart) heeft op een omtrek van 4.34 m een takvrije stam van 22 m en een inhoud van 23 m³. Dit exemplaar is 230 jaar oud. De eik (Chêne De Bruyn) heeft een leeftijd van 330 jaar, een takvrije stam van 20 m en een inhoud aan werkhout van 15 à 16 m³. Men kan zich zoo levendig in den trots der beheerders indenken, bij de enthousiaste uitingen van bewondering der deelnemers.

Dat de destijds gevolgde methode niet de juiste wijze van exploitatie was, zag men in. Ook het publiek, wellicht toen nog minder belangstellend, zal een woordje hebben mede gesproken en geprotesteerd tegen de kaalslagen. Na '86 werd als overgangsvorm de bepaling gemaakt, dat langs de hoofdlanen en aan de windzijde, strooken gespaard moesten worden. Men stelde met deze maatregel het publiek meer tevreden, doch in de kern van de zaak bleef men doorgaan met het oude systeem, kaalslag en sparen van eenige exemplaren.

Wel wijzigde men het systeem, wat de herbeplanting betreft en werd ook voor andere houtsoorten (eik, esch en lariksen) een plaats ingeruimd. De lichte houtsoorten moeten echter voortdurend beschermd worden tegen de beuken.

In 1908 is men er toe overgegaan voor het geheele bosch

den kaalslag af te schaffen en het plenterbedrijf in te voeren (z.g. femelslagvorm met plenterende kappen). De kunstmatige beplantingen werden tot het uiterste beperkt en bestaan nog slechts daar, waar op groote open plekken aanvullingen met eik gewenscht zijn of daar, waar tengevolge van sterken grasgroei, varens, enz. een natuurlijke verjonging van beuk onmogelijk is. Door één der oude beukenopstanden met sterken groei van grassen enz. werd nog een korte wandeling gemaakt. Bij sterke dunning of het maken van open ruimten zou een natuurlijke verjonging hier niet slagen.

Eenerzijds door de inmenging van het publiek en van „les artistes”, anderzijds door het onbevredigd zijn van den boschbeheerder, die ook wel inzag, dat het kaalslagbedrijf met strooken oud-hout langs lanen en hoofdwegen, niet het gewenschte systeem was, rijpte het besluit tot invoering van het plenterbosch.

Door toepassing van deze methode heeft men reeds gunstige resultaten bereikt (zie foto *O v e r d i j k i n k*), terwijl men tevens nimmer ingrijpende wijzigingen in het boschbeeld aanbrengt, althans geen wijzigingen, die bij het publiek critiek uitlokken. Een beukenbosch van één en denzelfden leeftijd wordt geleidelijk omgezet in een opstand waarin groepsgewijze alle verschillende leeftijden voorkomen. Om dit te bereiken, worden de bosschen naar leeftijd, stand en groei der opstanden, ingedeeld in groepen, die elk voor zich een afzonderlijke wijze van behandeling vragen.

Over het algemeen is het aantal zaadjaren voor den beuk hier niet groot en moet men met de natuurlijke bezaaiing soms wel wat geduld oefenen. Ook ten gevolge van den sterken gras- of varengroei is eenige grondbewerking wel gewenscht. De regeling der dunningen is zoodanig, dat men elke 8 jaren een opstand dunt. Onder de zaailingen in de verjongingen en het vrijstellen van ingebrachte eiken in jonge opstanden.

Met uitzondering der eiken, worden de loofhoutopstanden zeer dicht gehouden. Door dien dichten stand verkrijgt men de natuurlijke takafstooting en het vormen van takvrije stammen, die tevens lang worden. In de kapvrije opstanden treft men dan ook 20 à 24 m lange stammen aan, geheel takvrij.

De overgang naar het plenterbedrijf maakt het beheer thans veel moeilijker en ingewikkelder. Men heeft daarom geen bepaald kwantum hout voor den hak vastgesteld.

Voor het geheele bosch bedragen de vellingen totaal thans rond 22.000 m³ per jaar. De gemiddelde prijs van het beukenhout bedraagt dan omstreeks frs 250.— per m³.

Op onze tocht hadden wij gelegenheid een 175 jarigen beukenopstand te bezichtigen; kaarsrechte stammen met

175 j. beuken. Zoniënbosch, jaarl. aanwas 10 m^3 p. ha,
houtmassa $\pm 550 \text{ m}^3$, gem. hoogte 40 m, stamlengte 22—25 m.

goede kroonvormen (zie foto's Overdijkink). In dit boschgedeelte stonden per ha nog 133 boomen met een hoogte van rond 40 m en een stamlengte van 22—25 m. De gezamenlijke inhoud aan werkhout bedroeg $\pm 550 \text{ m}^3$. Volgens mededeelingen was dit bosch door planting ontstaan en was in den loop der jaren reeds 1000 m^3 aan werkhout geruimd. De aanwas per ha van dezen opstand bedroeg vroeger 14 m^3 en is thans nog 10 m^3 per jaar. De in het a.s. seizoen, te vellen boomen werden thans reed gemerkt. Bij dit merken wordt tevens de valrichting aangegeven door een pijl op naastbijstaande boomen. Gelijktijdig wordt een controlemerk aangebracht. De koopers zorgen n.l. voor velling en moeten zich aan de aanwijzingen houden.

Van het bezichtigde plenterbosch (zie foto) hadden de oude beuken een leeftijd van 145 jaar en waren er thans nog 85 oude boomen per ha aanwezig met een inhoud van 300 m^3 aan werkhout. Bij den eerstkomenden hak zullen nu 8 boomen vallen. Deze vellingen worden met uiterste zorg vastgesteld.

Het hakhout (in België middelhout genoemd) beslaat een

175 j. beuken. Zoniënbosch.

veel geringere oppervlakte dan het loofhout. Dit hout wordt geëxploiteerd met een omloop van 20 jaar. Bij elken hak worden in den hoofopstand op open plekken zooveel mogelijk spaartelgen behouden of worden open plaatsen aangevuld met lighthoutsoorten. De overheerschende houtsoort is de eik, gemengd met esch, iep, abeel, lariks en beuk. Over het algemeen wordt voor de aanvulling jong plantsoen gebruikt. Dank zij de goede gesteldheid van den grond is de opslag van houtgewas en andere planten buitengewoon gunstig, zelfs op vrij sterk beschaduwde plaatsen.

Zonder twijfel trekt deze wijze van exploitatie van het hakhout weinig de aandacht van het groote publiek in dit druk bezochte bosch. Het wil ons voorkomen, dat in de menging de beuk wel steeds kort gehouden zal moeten worden.

Direct bij den aanvang der excursie werd een hakhoutbosch met opgaand hout bezichtigd. In dit gedeelte kwamen per ha 44 opgaande boomen voor, meest eiken en een aantal beuken met een totale inhoud van 109 m³.

Beukenverjonging Zoniënbosch.

Het naaldhout.

Dit is alleen aanwezig op meer zandige bodemgedeelten. De gewone groveden vormt hier de hoofdhoutsoort, terwijl ook *laricio* is aangeplant. Een aantal opstanden wordt omgezet in hakhout en opgaand hout. Op de hellingen ondervindt men wel schade door vorst. De ondergroei van de dennen opstanden wettigt wel het vermoeden, dat de meer zandige bodem toch wel geschikt is voor beplanting met andere houtsoorten.

Over het algemeen groeit de groveden in België niet over voldoende lengte uit tot stamhout en heeft men gunstiger resultaten met *laricio*. Alhoewel deze houtsoort bij den aanplant nog wel eens een teleurstelling geeft, is de groei na het aanslaan der beplanting alleszins bevredigend en heeft men er gunstiger ervaringen mede en grootere verwachtingen van, dan van de groveden.

Op onzen tocht werd nog een kijkje genomen in een dennenopstand, een menging van groveden en *laricio*. De leeftijd van het hout bedroeg ± 46 jaar. De lengte der dennen be-

droeg rond 18 m, de gemiddelde diameter 26 à 27 cm. In 1934 bedroeg het aantal stammen per ha 610 stuks en was de inhoud per ha ruim 350 m³. Door den reeds holleren stand was de gras- en onkruidgroei op den bodem van den opstand sterk ontwikkeld.

In het voorloopig bericht in de Juli-aflevering van ons tijdschrift betreffende de excursie, werd reeds melding gemaakt van de kranslegging bij het gedenkteeken van de in den wereldoorlog gevallen boschbedienden. Het was een plechtig oogenblik tijdens de tocht.

Alhoewel de tijd voor de excursie door dit mooie bosch-complex beperkt was, werd, dank zij de goede voorbereiding en de groote gastvrijheid en welwillendheid van onze leiders, toch een algemeenen indruk — en zeker een zeer goeden indruk — en een vrij volledig overzicht verkregen.

Aan het vroegmaal bij het einde der excursie werden hartelijke woorden gesproken door den heer *D r u m e a u x*, waarop Prof. *B e r k h o u t* spontaan met eenige geestige opmerkingen nader inging. Zonder twijfel zullen alle deelnemers met genoegen aan het bezoek aan België en het Zoniënbosch terugdenken.
